

Fas 2014

Furkan Polat

[Arş.Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

Bu çalışma 2014 yılında Fas'ın iç ve dış politikasında meydana gelen gelişmeleri ele almaktadır. İki ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde 2011 yılında başlayan demokratikleşme sürecinin devamı niteliğinde olan insan hakları kapsamındaki gelişmeler ile ülkedeki ekonomik ve güvenlik sorunları ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü ise Fas'ın dış politikasına değinmekte ve ülkenin temel dış politika hedefleri ışığında ortaya konan uygulamaları incelemektedir. Dört alt bölümden oluşan dış politika bölümünde Fas'ın Mağrip ve çevre bölgelerle ilişkileri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları | Güvenlik | Batı Sahra Çatışması | Ekonomik Kalkınma

Morocco 2014

Abstract

This study handles the developments that had appeared in the domestic and the foreign policy of Morocco in 2014. The first section of the study which consists of two main parts is dealt with developments which are in the scope of human rights as an extension of democratization process starting in 2011 and economic and security issues in the country. The second part of the study mentions the foreign policy of Morocco and examines the applications which are emerged in terms of the main foreign policy aims. In the section of foreign policy which has four sub-titles, the relations of Morocco with Maghreb and the surrounding regions are examined.

Keywords: Human Rights | Security | Western Sahara Conflict | Economic Development

Giriş

Cebel-i Tank boğazının güney yakasında bulunan Fas, sahip olduğu jeostratejik konum nedeniyle gerek bölgesel gerekse küresel ölçekte nüfuzu giderek artan bir ülke konumundadır. Ülkenin egemenlik sahası içerisinde uluslararası petrol ve doğalgaz şirketlerinin araştırmalar yapmasıyla birlikte enerji zenginliğiyle de gündeme gelen ülke bu fırsatları hem iç politikasında hem de dış politikasında etkin bir şekilde kullanma gayreti içerisine girmiştir. Kral VI. Muhammed dönemiyle birlikte Afrika'nın ve Ortadoğu'nun bir parçası olduğu anlayışıyla hareket eden ülke, iç politikasını da bu anlayış üzerinden inşa etmiştir. Kuzey Afrika ve “Çekirdek Ortadoğu'da” meydana gelen halk hareketleriyle birlikte barışçıl bir dönüşüm yaşayan ülke “Arap Baharı” olarak adlandırılan bu isyan hareketlerini devlet yönetiminin olgunlaşması ve meşrulaşması sürecine dönüştürmüştür. Bu bağlamda 2011 yılında yeni ve daha demokratik bir anayasaya kavuşan Fas, mevcut potansiyelini ülkenin kalkınmasına ve demokratikleşmesine harcamıştır.

2014 yılı boyunca iç politikada ülke gündemini işgal eden konular olan demokratikleşme ve ekonomik kalkınma alanlarında düzenli olarak ilerleme kaydedilmiş ve bölgesel rol model olma yolunda önemli bir yıl geride bırakılmıştır. Demokratikleşme çerçevesinde özellikle kadın hakları ve sivil-asker ayrımı ile ilgili yaşanan yasal değişiklikler, rejimin toplum nazarındaki meşruiyetini arttırdığı gibi ülke potansiyelinin ekonomik sorunların çözümüne kanalize edilmesinde de etkili olmuştur. Bu bağlamda 2014 yılı boyunca iç politika gündemi işsizlik sorunları, emeklilik hakları ve sendikaların bir takım talepleri ile meşgul olmuş ve hükümeti uzun vadeli planlar hazırlamaya itmiştir.

2014 yılı Fas'ın dış politikası açısından son derece hareketli geçmiştir. Başta Batı Sahra sorununun Fas'ın talepleri doğrultusunda çözüme kavuşturulması, bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması ve yabancı yatırımların ekonomiye kazandırılması gibi temel dış politika hedefleri karar alıcıların aktif bir dış politika geliştirmesine neden olmuştur. Doğu-Batı ayrımı gözetmeksizin ikili ilişkilere pragmatizm çerçevesinde önem veren Fas, Batı Sahra sorunu konusunda sahip olduğu kırmızı çizgilerden de taviz vermemiştir. Bu bağlamda bölge ile ilişkilerini “düşmanlarla” çevrili olma algısından hareketle güç dengesi oluşturma hedefi üzerine inşa eden Rabat yönetimi, bölge dışı aktörlerle ilişkilerinde ise daha çok ekonomik ve ticari konuları ön planda tutmuştur.

İç Politika Gelişmeleri

2014 yılında insan hakları bağlamında yaşanan en önemli gelişme hükümetin tecavüz yasasında değişikliğe gitmesiyle meydana gelmiştir. Fas ceza hukukunun 475. maddesi tecavüz suçlarının, olayın mağdurlarıyla evlenmeleri durumunda hiçbir cezai müeyyideye tabi tutulmamasını öngörüyordu. Tecavüzcüsü ile evlenen 16 yaşındaki Amina Filali'nin intiharı sonrası yasaya yönelik kitlesel gösteriler meydana gelmiş ve özellikle kadın hakları konusunda Fas hükümeti eleştirilere maruz kalmıştır.¹ Yasanın parlamentoda oybirliği ile kaldırılmasının ardından ülkenin en önde gelen kadın hakları savunucularından olan Fatıma Maghnaoui “kararın çok önemli bir adım olduğunu fakat Fas ceza yasasının kadın haklarının koruma konusunda hala yetersiz olduğunu” savunmuştur.² Yasanın kabulü kadın hakları konusunda yeni tartışmaların yaşanmasını beraberinde getirmiş ve bu tartışmalara bizzat hükümet de dahil olmuştur. Fas toplumunda kadının yeri ile ilgili mecliste bir konuşma yapan Fas Başbakan'ı Abdülillah Benkiran'ın “Faslı kadınların kendilerine Avrupa'yı örnek almaları durumunda ne evlenmeye ne anne olmaya ne de çocuklarının eğitimi için zaman ayırmaya vakit bulacaklarını”³ iddia etmesi başta muhalefet ve sivil toplum kuruluşlarının tepkisini çekmiştir.⁴

Temel hak ve özgürlükler bağlamındaki bir diğer gelişme ise ülkede azınlık konumunda olan ve bölgenin ilk yerleşimcileri olarak kabul edilen Amaziglerin kültürel haklarıyla ilgilidir. 2011 anayasası Amazig dilini resmen tanıyarak temel hak ve özgürlükler çerçevesinde önemli bir gelişme ortaya koymakla birlikte Amaziglerin taleplerini tam olarak karşılamamıştır. Kültürel haklar bağlamında Amazig dilinin yaygınlaştırılması, Amazig takvimine göre yılbaşı olarak kabul edilen 13 Ocağın resmi bayram olarak tanınması ve Amaziglerin siyasi ve ekonomik hayatta daha etkin olmalarının önünün açılması gibi bazı talepler dile getirilmiştir.⁵

Fas'ın demokratik gelişiminin bir diğer somut örneği ise sivillerin askeri mahkemede yargılanmasını yasaklayan kanun tasarısının onaylanmış olmasıdır. Fas İletişim Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Mustafa Halfi kararın geniş kapsamlı bir demokratikleşme paketinin bir parçası olduğunu belirtmiş ve

atılan adımın insan haklarını güçlendiren, adil yargılamayı güvence altına alan ve uluslararası anlaşmalarla uyumlu bir karar olarak değerlendirilmiştir.⁶

2014 yılında Fas'ın iç politika gündemini meşgul eden en önemli konulardan bir diğeri ise terör sorunudur. Yıl boyunca bölgenin bütününe dolaylı ya da doğrudan etkisi altına alan terör sorunu, sadece bireyler ve topluluklar için değil aynı zaman rejimler içinde büyük tehdit oluşturmuştur. 2014 yılında Irak ve Suriye'de gerçekleştirdiği ilerlemelerle dünyanın gündemine oturan IŞİD, tüm Ortadoğu'ya yayılan radikal eğilimli hareketler nazarında saygınlık kazanmış ve bu hareketlerin bulunduğu ülkelerde toplum bazında destek görmüştür. Bu bağlamda Fas, IŞİD'e en fazla katılımın gerçekleştiği ikinci ülke olmuştur. Konuyla ilgili açıklama yapan Fas İçişleri Bakanı Muhammet Hasad resmi kayıtlara göre 1122 savaştının Suriye'de bulunduğunu belirtmiş ve geri dönen 128 savaştının da tutuklandığını ifade etmiştir.⁷ Terörle mücadelesini üç temel strateji çerçevesinde yürüten Fas, 2014 yılı boyunca attığı adımlarla terörle mücadele konusundaki kararlılığını somut bir şekilde ortaya koymuştur. Bu stratejilerden ilki hukuksal düzenlemeler çerçevesinde olup, doğrudan terörist faaliyetler içerisinde yer alan, bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde yardımı olan ve terör örgütü sempatanlığı yapan bireylere yönelik uygulanacak olan ceza kanununun meclisten geçirilmesidir. Eylül ayı içerisinde gündeme getirilen yasa tasarısı terörle bağlantılı şahısların 5 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası ve beş bin ile elli bin dolar arası para cezası almasını öngörürken⁸ 18 Eylülde meclisten geçen yasa bu şahısların 10 yıl hapis cezasına ve beş yüz seksen dolar para cezasına çarptırılmasına hükmetmiştir.⁹

Terörle mücadele kapsamında ortaya konan ikinci temel strateji ise HADAR (Uyamklık) adı verilen daha çok askeri önlemleri kapsayan bir stratejidir. Bu strateji bağlamında terörle mücadele eğitimi alan yeni ek birlikler oluşturulmuş ve hava alanları ile sınırlarda güvenlik artırılmıştır.¹⁰ Bütün bu askeri hazırlıklar Fas'ın 2014 yılı askeri harcamalarına yansımış 2013 yılına oranla %1,3 artış yaşanarak yapılan harcamaların tutarı 3,3 milyar dolardan 3,4 milyar dolara yükselmiştir.¹¹ Terörle mücadele kapsamında ortaya konan üçüncü temel strateji ise devletin dost-düşman ayrımı yapabilme kapasitesini artırma stratejisi olarak adlandırılabilir. Fas'ın kuzeyindeki Tangier, Fez, Feni-deg ve Tetuen gibi vilayetler yıl içerisinde sürekli olarak terörle anılmıştır.¹² Selefi akımların etkili olduğu bu bölgelerde terörle mücadele kapsamında Fas karar alıcıları bağımsızlık sonrası göz ardı edilen bölgeyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu bağlamda en önemli gelişme Mart 2014'te Fas Kralı VI. Muhammet'in Fas'ın önde gelen Selefi isimlerinden Muhammet Fizazi'nin Tangier'deki Cuma sohbetine katılmasıyla yaşanmıştır. Muhammet Fizazi 2003 yılında Kazablanka'da meydana gelen bombalı saldırıdan sorumlu tutularak hapse mahkûm edilmiş ve suçsuz olduğu ispatlanınca özür dilenerek serbest bırakılmıştır. Fas Kralı'nın bu adımı uzmanlar tarafından terör sorununun minimize edilmesi yönünde çok önemli bir adım olarak kabul edilmiştir.¹³ Vaaz sonrası bir haber kanalına röportaj veren Fizazi, kralın bu adımını "ülkede tüm farklılıkları bir şemsiye altında toplama gayreti olarak gördüğünü"

belirtmiştir. Röportajda son dönemlere damga vuran bölgedeki çatışmalara da değinen Fizazi, terör örgütlerinin “cahil, fakir ve yönetimler tarafından dışlanan” insanlardan beslendiğini dile getirerek Fas yönetiminin bu yönde yeni tedbirler alması gerektiğini savunmuştur.¹⁴

2014 yılının en önemli iç politik gelişmelerinin sonuncusunu ise Fas’ın yaşadığı ekonomik sorunlar nedeniyle ortaya çıkan toplumsal huzursuzluk oluşturmuştur. Fas’ın gündemini sürekli olarak işgal eden işsizlik ülkenin kronikleşen sorunlarından biri halini almış ve hükümete yöneltilen eleştirilerin odak noktası olmuştur. 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla işsizlik oranı 2013 yılına nazaran %8,8’den %9,6’ya yükselmiştir.¹⁵ İşsizlik oranlarıyla ilgili en çarpıcı rakam ise işsizlerin hemen hemen dörtte birini üniversite mezunlarının oluşturmuş olmasıdır. Toplumsal muhalefetin dinamizmi açısından önem teşkil eden bir diğer rakam ise işsizlerin yarısının 15 ile 24 yaş arası gençlerden müteşekkil olmasıdır. İşsizlik sorunu bağlamında 2020’ye kadar tamamlanması öngörülen Milli Endüstriyi Kalkındırma Programı’nı açıklayan hükümet 2 milyar dolarlık projeye her yıl yenilerini de eklemeyi amaçlamaktadır.¹⁶ Çalışma ve Sosyal İlişkiler Bakanı Abdüsselam Seddiki Fas’ın %6’lık bir büyüme ile işsizlik sorununun üstesinden gelebileceğini belirtmiştir.¹⁷ Hükümetin yıllık büyüme öngörüsü uygulamada yetersiz kalmış ve yılsonu itibarıyla açıklanan büyüme rakamları %3 seviyesinde seyretmiştir.¹⁸ İşsizlik sorunu ile mücadelede başarılı tablo ortaya koyamayan hükümet maaş zammı, sosyal hakların genişletilmesi ve emeklilik yaşı gibi sendikaların sürekli gündemde tuttuğu konularla ilgili tatmin edici bir adım atamayınca sendikaların öncülük ettiği toplumsal muhalefet sokak gösterileri ile tepkisini ortaya koymuştur.

Dış Politika Gelişmeleri

Fas-ABD İlişkileri

3 Nisan 2014’te ABD Dışişleri Bakanı John Kerry’nin Rabat’a gelmesiyle başlayan görüşme trafiği iki ülke arasındaki işbirliğini yeni bir boyuta taşımayı amaçlamıştır.¹⁹ Yapılan görüşmelerin temel konusunu, bölgesel güvenliğin sağlanması ve ikili ilişkileri zirveye taşıyacak II. Stratejik Diyalog görüşmelerinin gerçekleştirilmesi oluşturmuştur. 2004 yılında iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması’nın içeriğinin genişletilmesi bağlamında ABD-Fas Ticaret Gelişimi Konferansı düzenlenmiş ve bölgesel ekonomik entegrasyon, enerji ve tarım konularında önümüzdeki dönemlerde atılacak adımlar netleştirilmiştir.²⁰

2014 yılı Fas-ABD ilişkilerinde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise bölgesel güvenlik ve küresel terör bağlamında ele alınabilir. Gerek Kerry’nin Fas ziyaretinde gerekse ABD-Afrika Liderler Zirvesi’nde ele alınan teröre mücadele ve bölgesel güvenlik konuları iki ülke arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Rabat ziyaretinde bölgesel güvenliğin tesisi ile ilgili bir açıklama yapan Kerry, “Sahel bölgesinde güvenliğin sağlanması için Fas ile Cezayir’in

birlikte hareket etmesi” gerektiğini vurgulamıştır.²¹ Bölgesel güvenliğin tesisine önem veren her iki ülke bunun somut göstergesi niteliğinde bir adımı ise ABD-Afrika Liderler Zirvesi’nde atmıştır. Ağustos ayı içerisinde gerçekleştirilen zirvede bir araya gelen taraflar terörle mücadele konulu bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma Fas’ın terörle mücadele birimlerinin eğitimi ve diğer teknik konuları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.²² Fas’ın terörle mücadelede ortaya koyduğu bir diğer somut adım ise ABD öncülüğünde IŞİD’in ilerleyişini durdurmaya yönelik oluşturulan koalisyona destek vermesidir.²³ Fas’ın koalisyona katılımı konusunda Kral VI. Muhammed ile bir görüşme gerçekleştiren dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, ABD’nin Fas’tan beklentisinin askeri olmaktan ziyade aşırılıkçı gruplarla ekonomik, politik ve sosyal alanlarda mücadele yönünde olduğunu ifade etmiştir.²⁴

Fas-Avrupa Birliği İlişkileri

Daha önce ifade ettiğimiz gibi ülkenin ekonomik kalkınmasının ivme kazanmasını sağlamak adına ticari ilişkilere son derece önem veren Fas gerek AB ile gerekse üye ülkeler ile ilişkilerinde bu doğrultuda bir dış politika sergilemiştir. Bir diğer dış politika hedefi kapsamında bölgesel güvenliğin ve istikrarın tesisi için stratejik ortaklıklar elde etmek amacıyla AB’yi müttefikler kadrosuna katmayı planlayan Fas, sahip olduğu jeo-stratejik konumu nedeniyle 2014 yılında bu hedef çerçevesinde dış politikada önemli gelişmeler yaşamıştır. Fas’ın jeo-stratejik konumu AB açısından da son derece önem arz ettiği için iki aktörün güvenliği kapsamında taraflarca sıkça dile getirilmiştir.

İki aktör arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi 2014 yılının en önemli gündem maddeleri arasında yer almıştır. Özellikle enerji, tarım ve endüstri alanlarında işbirliğini sağlamlaştırmak adına Brüksel’de yapılan görüşmelerde iki aktörün son yıllarda genişletmeyi hedeflediği Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması ele alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerle ilgili bir açıklama yapan AB Komşuluk Politikası Direktörü Michael Koehler “iki aktör arasında ekonomik işbirliği fırsatlarını arttırmak ve özellikle yenilenebilir enerji alanında Fas’ın imkânlarını genişletmek için bir araya geldiklerini” ifade etmiştir.²⁵ Koehler’in ifadesinden de anlaşılacağı gibi 2014 yılı boyunca gerçekleştirilen görüşmeler genel itibarıyla enerji konularını içermiştir.²⁶

2014 yılı boyunca Fas’ın AB ile ilişkilerine etki eden bir diğer konu ise Sahel bölgesinin güvenliğidir. AB’nin güvenliği açısından stratejik bir konuma sahip olan Fas’ın bu değeri AB’nin Fas Büyükelçisi Rupert Joy tarafından da dile getirilmiştir. Konu ile ilgili bir açıklama yapan Joy “bölgesel güvenliğin tesisinde Fas’ın çok önemli bir müttefik olduğunu ve terörle mücadelede birlikte hareket edeceklerini” belirtmiştir.²⁷ AB’nin güvenlik açısından Fas’a verdiği önemin altında yatan temel etken ise iki aktör arasındaki sınır hatlarının “terörle ilintili” grupların faaliyet alanı haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle AB’ye üye ülkelerden İspanya ile ilişkilerinde gündemin ilk sıralarında yer alan bölgesel güvenlik ve terörle mücadele birlik tarafın-

dan da desteklenmiştir. Fas'ın sınırları içerisinde yer alan ve İspanya'nın egemenliği altında olan Ceuta (Septe) ve Melilla'nın Fas'ın kuzey kentlerinde faal olan radikal eğilimli gruplar tarafından tehdit edilmesi iki ülkenin terörle mücadelede birlikte hareket etmesine neden olmuştur.²⁸ Yıl içerisinde Malaga, Melilla ve Fas'ın kuzey bölgelerini kapsayan²⁹ alana beş ayrı ortak operasyon düzenleyen iki ülke, istihbarat paylaşımlarıyla da terörle mücadelelerini sürdürmüşlerdir.³⁰

Güvenlik kapsamında ortaya çıkan bir diğer sorun ise illegal göçler sorunudur. Özellikle Fas'ın İspanya ile ilişkilerinde 2014 yılının en önemli gündem maddeleri arasında yer alan illegal göç ile mücadele güvenlik kapsamında ele alınmış ve radikal gruplarla mücadelede sergilenen işbirliği göç sorununda da kendini göstermiştir. İspanya Dışişleri Bakanı Jose Manuel Garcia Margallo bu konuda İspanya ve AB'nin aldığı tek taraflı önlemlerin yetersiz olduğunu ve illegal göç ile mücadelede Fas'ın desteğine ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir.³¹ Sınırdaki yaşanan olaylar sonrası harekete geçen İspanya yönetimi Ceuta(Septe) ve Melilla sınırına altı metre yüksekliğinde bir bariyer, gözetleme kuleleri ve ısıya duyarlı kameralar yerleştirmiştir.³² İspanya'nın bu önlemine benzer bir girişimde Fas yönetimi tarafından gerçekleştirilmiş ve aynı yükseklikte bir bariyer de sınırın Fas tarafına inşa edilmiştir.³³ Tarafların terör ve illegal göç konularında sürdürdükleri ittifak iki ülkenin birbirlerine olan bağımlılığını ortaya koyması açısından önemlidir. Bu bağımlılık iki ülke arasındaki üst düzey ziyaretleri de etkilemiştir. İspanya Kralı VI. Felipe ilk yurtdışı ziyaretini Fas'a gerçekleştirmiştir. Kral VI. Muhammed'in daveti üzerine Fas'a gelen Kral Felipe'nin ziyaretini değerlendiren Fas'ın Madrid Büyükelçisi Muhammed Fadel Benyaş "iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler ağının kazan-kazan formatında sürdürülmesinin temenni edildiğini ve ziyaretin bunun somut göstergesi olduğunu" ifade etmiştir.³⁴

2014 yılı boyunca AB ve üye ülkeler ile güvenlik ve ticaret konularında işbirliğine dayalı olumlu bir tablo çizen Fas'ın siyasi krizler yaşadığı tek ülke ise Fransa'dır. İki ülke arasında yaşanan siyasi krizler liderler tarafından verilen karşılıklı mesajlarla örtbas edilmeye çalışılsa da taraflar arasındaki güveni zedeleyecek gelişmeler olarak değerlendirilebilir. İki ülke arasındaki ilk kriz Fransa'da Fas istihbarat başkanı aleyhine açılan bir davadan kaynaklanmıştır. Dava konusunda bilgilendirilmeyen Faslı yetkililer konu hakkındaki gelişmeleri basından takip etmişlerdir. Fas istihbarat başkanının Fransa'ya gitmesinin ardından Fransız polisi harekete geçmiş ve Fas'ın Paris elçiliğine giderek dava kapsamında istihbarat başkanını sorgulamak istemiştir.³⁵ Olayın krize dönüşmesinin ardından devreye giren Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande krizin büyümesini engellemiştir. Kral Muhammed ile bir telefon görüşmesi gerçekleştiren Hollande yaşananlardan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kral VI. Muhammed yüzeysel krizlerin köklü ilişkilere zarar vermemesi için önemler alınması gerektiğini belirtmiştir.³⁶ İki ülke arasında yaşanan bir diğer kriz ise Fransa'nın o dönemki ABD Büyükelçisi François Dellarate'nin Fas hakkındaki aşağılayıcı ifadelerinin basına yansmasıyla

meydana gelmiştir. İki ülke arasında krize yol açan ifadeler nedeniyle bir açıklama yapan Fas'ın hükümet sözcüsü Mustafa el-Khalfi Fransa'dan krizle ilgili bir açıklama beklediklerini dile getirmiştir.³⁷

Fas Mağrip İlişkileri

Batı Sahra Sorunu

Fas'ın temel dış politika hedeflerinden biri olan Batı Sahra sorununun Fas'ın talepleri bağlamında çözüme kavuşturulması gerek bölgedeki gerekse bölge dışındaki aktörlerle ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Batı Sahra sorunu her yıl yeni gelişmelerin yaşandığı fakat bir türlü çözüme kavuşturulamayan “dondurulmuş” bir çatışma olarak hem BM'nin hem de sorunun taraflarının gündemindeki önemini korumaktadır.³⁸ 2014 yılı boyunca sorunun çözümüne yönelik somut bir adım atılmasa da özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) nezdinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Mayıs ayında MINURSO'nun (UN Mission for the Referendum in Western Sahara) sorunun çözümünü öngören referandum için çalışmalarını incelemek üzere bir araya gelen BMGK toplantısından MINURSO'nun görev süresinin uzatılması kararı çıkmıştır.³⁹ Toplantı öncesi BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ile bir görüşme gerçekleştiren Kral VI. Muhammed kesin politik bir çözüme ulaşmak için yapıcı bir işbirliğinin oluşturulmasına vurgu yapmış ve müzakerelerin temel parametrelerinin korunması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰

Fas'ın başta Fransa ve ABD olmak üzere diğer üye ülkelerle ilişkilerinde belirleyici bir konuma sahip olan Batı Sahra sorunu konusunda taraflardan önemli açıklamalar gelmiştir. 2014 yılında Fas'ın özellikle Fransa ile ilişkileri yüzeysel krizlerle anılsa da Fransa'nın BM Daimi Temsilcisi Gerard Araud'un BMGK'da veto haklarını kullanmayacakları yönündeki açıklaması Batı Sahra sorunu konusunda ikili ilişkilerin önemini ortaya koymuştur.⁴¹ ABD ile ilişkilerinde de hassas bir konuma sahip olan sorun, Dışişleri Bakanı John Kerry'nin Rabat ziyaretinde ele alınmış ve görüşmelerde sorunun daha çok insan hakları boyutu üzerinde durulmuştur. ABD'nin sorun hakkındaki kararlarını kilit konumda gören Fas'ın aksi bir kararı engellemek adına ABD'de lobcilik faaliyetleri yürüttüğüne dair haberler ortaya atılmıştır. Bu haberlere göre Fas, ABD'de lobcilik faaliyetlerine yatırım yapan ülkeler sıralamasında altıncı sırada bulunmakta ve bu faaliyetler için yıllık 4 milyon dolar harcamaktadır.⁴² Özellikle Batı ile ilişkilerinde belirleyici olan sorun ile ilgili bir başka beyanat ise AB tarafından verilmiştir. Brüksel'den yapılan açıklamada “Fas'ın sorunun çözümü konusunda ortaya koyduğu otonomi planı mantıklı, ciddi ve inandırılır bulunmaktadır” ifadeleri yer almıştır.⁴³

Fırsatlar ve Krizler

Cezayir ile Batı Sahra sorunu üzerinden sürekli gergin ilişkilere sahip olan Fas bölgesel güç mücadelesinde de Cezayir'i en önemli rakip olarak görmektedir. 2014 yılında iki ülke arasında yaşanan krizler küçük çaplı olsa da iki

ülkenin bu krizler üzerinde tarihe atıfta bulunması rekabetin derinliğini göstermesi açısından önemlidir. Yıl içerisinde iki ülke arasında tansiyonu yükselten ilk olay Suriyeli mülteciler konusunda yaşanmıştır. Fas basınında yer alan haberlere göre Cezayir'in Suriyeli mültecileri “kasten ve zor” kullanarak Fas topraklarına gönderdiği iddia edilmiştir. Bu durum üzerine Cezayir'in Rabat büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına çağrılarak sözlü protesto edilmiştir. Yaşanan kriz Cezayir tarafında “karalama” kampanyası olarak görülmüş ve benzer bir tepki de Cezayir makamları tarafından verilmiştir.⁴⁴

İki ülke arasında yaşanan bir diğer kriz ise Ekim ayında sınırda cereyan eden bir olaydan kaynaklanmıştır. Cezayir güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonrası sınırın Fas tarafında iki sivilin yaralanması iki ülke arasında gerilimin tırmanmasına neden olmuştur.⁴⁵ Yaşanan olay Fas makamları tarafından kınanmış ve iki ülke sınırına 40 km uzunluğunda elektronik sensörlü bir bariyer inşa edilmiştir.⁴⁶ Batı Sahra sorunu ve bölgesel güç mücadelesi üzerine meydana gelen bu küçük ölçekli krizler iki ülkenin askeri anlamda kapasite artırımını tetiklemiştir. Son beş yıl içinde dünya silah ithalatında %9'luk payla son sırada yer alan Afrika'nın en çok silah ithal eden iki ülkesi olan Fas ve Cezayir sırasıyla %22 ve %36 ile kıtaya gerçekleştirilen ithalatın yarısından fazlasını elde etmişlerdir. Afrika kıtasının 2004-2008 yılları arasında gerçekleştirdiği ithalatı son beş yılda %53 oranında genişlettiğini göz önünde bulundurduğumuz zaman iki ülkenin askeri kapasiteyi artırma konusundaki kararlığı daha net anlaşılmış olacaktır.⁴⁷

Fas, Cezayir ile olan rekabetinde pozisyonunu güçlü kılmak adına bölgesel ittifak ilişkilerine önem vermiş ve Tunus ile ilişkilerini güçlü kılmak için yıl içerisinde aktif bir politika sergilemiştir. Her iki ülkenin başbakanı karşılıklı ziyaretlerde bulunmuş ve ekonomik ilişkiler, bölgesel güvenlik ve bölgesel istikrar konularında bir yol haritası belirlemişlerdir.⁴⁸ Karşılıklı ziyaretler neticesinde ortaya konan en somut adım Kral VI. Muhammed'in on bir bakan ve doksan iş adamıyla Tunus'a gerçekleştirdiği ziyaret ve bu ziyaret sonrası iki ülke arasında ticaret, turizm, güvenlik ve enerji konularında imzalanan yirmi üç farklı anlaşmadır.⁴⁹

Fas'ın ittifak kurma gayreti içerisinde olduğu bir diğer ülke ise Libya'dır. Libya'nın bir türlü siyasi istikrara kavuşamaması son yıllarda ikili ilişkilerde beklenen adımların atılamamasına neden olsa da liman sektörü, gemi güvenliği ve bilgi paylaşımı konularını içeren bir anlaşmanın imzalanması ticari ilişkilerin gelişimi açısından hatırı sayılır bir adımdır.⁵⁰ Libya'da yaşanan kaosa yönelik tarafsız bir duruş sergileyen Fas diyalog çağrılarını yenilemek ve Libya'nın bütünlüğüne vurgu yapmak dışında bir politika geliştirememiştir. Libya'daki çatışmalar bölgesel güvenliği tehdit etse de ülke sınırları içerisinde sınırlı kalması Fas'ın güvenlik planları içerisinde alt sıralarda yer almasına neden olmuştur.

Sonuç

2014 yılı Fas açısından iç ve dış politikada meydana gelen gelişmeler bağlamında çok hareketli geçmiştir. İç politika gündemini yıl boyunca meşgul eden güvenlik ve ekonomik sorunlar için alınan tedbirlerin kısa vadede çözüm getirmeyeceği anlaşılmıştır. Bu bağlamda gerek bölge ve gerekse bölge dışı ilişkilerinde ticaret ve güvenlik konularına önem veren Fas, kararlı bir dış politika sergilemiştir. Batı ile ilişkilerini özellikle Batı Sahra sorunu kapsamında önemserken Fransa ile ortaya çıkan krizlerde takındığı tavır Fas'ın ilkeli dış politika çizgisini ortaya koymaktadır. Fas, temel dış politika hedeflerini gerçekleştirme amacına bölge içi ve bölge dışı ittifaklar kurarak ulaşmaya çalışmıştır.

Son olarak Fas'ın bir yıllık kaderi üzerinden bir öngöründe bulunacak olursak ülkenin sahip olduğu güç potansiyeli üzerinde durmamız gerekir. Ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak verimli enerji yatakları ile ilgili araştırmaların yapılması ve yenilenebilir enerji konusunda hükümetin adımları Fas'ın iç ve dış politikada geleceği açısından önem taşımaktadır. Özellikle son dönemlerde bölgede rejimlerin varlığını tehdit eden radikal gruplarla mücadelede izlenen toplumsal barış stratejisi hem rejimin varlığını meşrulaştırmakta hem de güvenliğini arttırmaktadır. Batı Sahra sorununu ikili ilişkilerde belirleyici gören Fas, gelecek yıllarda da bu tutumundan vazgeçmeyecek ve ilişkilerini bu hat çerçevesinde oluşturacak gibi gözükmektedir.

Kronoloji

- **23 Ocak:** Fas parlamentosu, Fas ceza hukukunun 475. maddesine göre tecavüz suçlularının, olayın mağdurlarıyla evlenmeleri durumunda cezai müeyyideye tabi tutulmasını engelleyen tecavüz yasasını oybirliği ile iptal etti.
- **9 Mart:** Katar Başbakanı ve İçişleri Bakanı Cheikh Abdallah Ben Nasser Ben Khalifa Al Thani Fas'a bir ziyaret gerçekleştirdi.
- **14 Mart:** Sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasını yasaklayan ve geniş kapsamlı bir reform projesinin önemli bir parçası olan kanun tasarısı onaylandı.
- **28 Mart:** Kral VI. Muhammed Fas'ın önde gelen selefi şeyhlerinden Muhammed Fizazi'nin Tangier'deki Cuma sohbetine katıldı.
- **3 Nisan:** ABD ile Fas arasında II. Stratejik Diyalog Görüşmeleri için ABD Dışişleri Bakanı John Kerry Rabat'a geldi.
- **29 Nisan:** BMGK Batı Sahra sorunu hakkında MINURSO'nun görev süresini bir yıl daha uzatma kararı aldı.
- **14 Temmuz:** İspanya kralı VI. Felipe ilk yurtdışı ziyaretini Fas'a gerçekleştirdi.
- **18 Eylül:** Doğrudan terörist faaliyetler içerisinde yer alan, bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde yardımcı olan ve terör örgütü sempatanlığı yapan bireylere yönelik uygulanacak olan ceza kanununun meclisten geçirildi.
- **15 Ekim:** Fas, ABD öncülüğünde IŞİD ile mücadele için oluşturulan koalisyona katıldı.

Notlar

- 1 "Morocco amends controversial rape law", *Al Arabiya News*, 23 Ocak 2014
- 2 "Fas'ta tecavüzcüye evlilik affi kalktı", *Al Jazeera Turk*, 23 Ocak 2014
- 3 "Translation of Benkiran's speech on women's roles in Morocco", *Morocco World News*, 19 Haziran 2014
- 4 "Moroccan Women Contribute 34.5 % To National GDP: Survey", *Morocco World News*, 30 Ekim 2014
- 5 "Morocco Berbers call for New Year holiday", *Gulf News*, 12 Ocak 2014
- 6 "Fas'ta "demokratikleşme paketi"", *Al Jazeera Turk*, 14 Mart 2014
- 7 "Minister of Interior: Over 1,122 Moroccan Jihadists in Syria", *Morocco World News*, 15 Temmuz 2014
- 8 "Morocco toughens anti-terror law", *Magharebia*, 12 Kasım 2014
- 9 "Morocco: a New Law Criminalizes Traveling to Tension Zones" *Morocco World News*, 19 Eylül 2014
- 10 "Morocco launches new anti-terror strategy", *Magharebia*, 29 Ekim 2014
- 11 "Morocco Increases its Defense Budget", *Morocco World News*, 4 Kasım 2014
- 12 "Cash-flush ISIL 'buying supporters' in northern Morocco", *World Tribune*, 5 Eylül 2014
- 13 "Morocco encourages salafist integration", *Magharebia*, 1 Nisan 2014
- 14 "Salafi cheikh Fizazi talks reconciliation", *Magharebia*, 11 Nisan 2014
- 15 "Morocco Unemployment Rate", *Tradingeconomics*, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2015
- 16 "Morocco embarks on new industrial strategy", *Magharebia*, 3 Nisan 2014
- 17 "We should not count only on growth to solve unemployment problem: official", *Morocco World News*, 3 Ocak 2014
- 18 "World Development Indicators", *Worldbank*, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2015
- 19 "Morocco, USA open 2nd session of strategic dialogue in Rabat", *Morocco World News*, 4 Nisan 2014
- 20 "Joint Statement of the Second Session of the United States-Kingdom of Morocco Strategic Dialogue", *U.S Department of State*, 4 Nisan 2014
- 21 "Kerry in Morocco for security talks", *Al Arabiya News*, 4 Nisan 2014
- 22 "Morocco, USA Ink Bilateral Agreement on Anti-terrorism Assistance", *Morocco World News*, 7 Ağustos 2014
- 23 "Morocco Listed as a Member of the US-led Coalition Against ISIS", *Morocco World News*, 15 Ekim 2014
- 24 "Morocco, US talk counter-terror ties", *Magharebia*, 20 Kasım 2014
- 25 "EU, Morocco discuss free trade pact", *Magharebia*, 16 Nisan 2014
- 26 "European Commission: Energy cooperation, important element of EU-Morocco partnership", *Morocco World News*, 18 Haziran 2014
- 27 "Morocco, EU partner against terrorism", *Magharebia*, 13 Şubat 2014
- 28 "Spain Worried about Moroccan Jihadists in Ceuta", *Morocco World News*, 1 Aralık 2014
- 29 "Morocco 'breaks up cell sending jihadists abroad'", *Gulf News*, 14 Mart 2014
- 30 "Spain hails 'exemplary and coordinated' cooperation with Morocco against jihadist terrorism", *Morocco World News*, 23 Ekim 2014

- 31 "Relations Between Morocco, Spain Are In 'Very Good Shape': Spanish FM", *Morocco World News*, 15 Şubat 2014
- 32 "Spain to Strengthen Security on Its Borders With Morocco", *Morocco World News*, 10 Mart 2014
- 33 "Morocco building wall around Spain's African exclave", *Gulf News*, 11 Mayıs 2014
- 34 "King of Spain's 1st visit to Morocco, to give more impulse to bilateral excellent ties: Ambassador", *Morocco World News*, 10 Temmuz 2014
- 35 "Morocco summons French ambassador", *Gulf News*, 23 Şubat 2014
- 36 "King Mohammed VI receives phone call from French President", *Morocco World News*, 24 Şubat 2014
- 37 "Morocco 'hurt' by 'France's mistress' label", *Al Arabiya News*, 24 Şubat 2014
- 38 Batı Sahra Sorunu hakkında detaylı bilgi bkz. Dursun Davut, Miş Nebi, Batı Sahra: Sömürge Mirasında Hakimiyet Mücadelesi, Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Dünya Çatışmaları; Çatışma Bölgeleri ve Konuları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2010, s.199-223
- 39 "Adopted by the Security Council at its 7162nd meeting" Resolution 2152, 29 Nisan 2014
- 40 "King Mohammed VI 's Message to UN Chief : Firm Warning Against Deviation Of Process in Sahara : French Expert", *Morocco World News*, 15 Nisan 2014
- 41 "France Won't Use its Veto on the Sahara: Gérard Araud", *Morocco World News*, 19 Nisan 2014
- 42 "Lobbying: Morocco Among Top 10 Spenders in Washington", *Morocco World News*, 15 Mayıs 2014
- 43 "Morocco's autonomy plan receives constant European recognition, support", *Morocco World News*, 7 Ağustos 2014
- 44 "Morocco summons Algeria envoy over Syria", *Al Arabiya News*, 29 Ocak 2014
- 45 "Algeria-Morocco tensions flare over border shooting", *Al Arabiya News*, 20 Ekim 2014
- 46 "Hi-Tech Moroccan Border Fence Angers Algeria", *Morocco World News*, 1 Ağustos 2014
- 47 "Trends in International Arms Transfers 2013", *Stockholm International Peace Research Institute*, Erişim Tarihi: 23 Ocak 2015
- 48 "Morocco, Tunisia tighten bilateral ties", *Magharebia*, 14 Şubat 2014
- 49 "Tunisia, Morocco expand cooperation during royal visit", *Al Arabiya News*, 31 Mayıs 2014
- 50 "Morocco, Libya sign cooperation agreement on sea transportation and ports" *Morocco World News*, 15 Nisan 2014